

Warszawa, 29 sierpnia 2016 r.

Prof. dr hab. Zbigniew Izdebski
Katedra Biomedycznych Podstaw Rozwoju i Seksuologii
Wydział Pedagogiczny, Uniwersytet Warszawski

**OCENA CAŁOKSZTAŁTU
DOROBKU NAUKOWEGO I ROZPRAWY HABILITACYJNEJ
DR REMIGIUSZA KIJAKA**

Oceny tej dokonuję w związku z wszczęciem przewodu habilitacyjnego dr Remigiusza Kijaka przez Radę Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego i powołaniem mnie na recenzenta w tym przewodzie.

I. Droga zawodowa i naukowa dr Remigiusza Kijaka

Dr Remigiusz Kijak (ur. 1979 r.) jest absolwentem pedagogiki specjalnej Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego (2004). Równolegle ukończył także studia licencjackie na kierunku praca socjalna na tej samej uczelni (2003). Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki uzyskał z wyróżnieniem na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, po ukończeniu studiów doktoranckich (2009). Tytuł dysertacji: *Styl wychowawczy rodziców a doświadczenia seksualne młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym*. Promotor: prof. dr hab. Krystyna Marzec - Holka. Badania wykorzystane w pracy doktorskiej powstały w oparciu o Grant Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (1494/B/HO3/2008/34). Pan R. Kijak ukończył ponadto studia podyplomowe z zakresu seksuologii klinicznej w Wyższej Szkole Zarządzania i Bakowości w Warszawie, kurs podstawowy terapeuty behawioralnego w Centrum Terapii Behawioralnej oraz kilka kursów dokształcania i doskonalenia zawodowego.

Pracę zawodową Pan Remigiusz Kijak rozpoczął w 2008 roku w Katedrze Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Pracował tam do 2010 roku, najpierw jako asystent, a następnie adiunkt. Od 2010 roku jest adiunktem w Instytucie Pedagogiki Specjalnej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Od 2014 roku pełni rolę kierownika Pracowni Badań nad Seksualnością Osób

Niepełnosprawnych przy Katedrze Dydaktyki Specjalnej i Psychoedukacji.

Dr Remigiusz Kijak zdobył bogate doświadczenia dzięki współpracy międzynarodowej. Był wykonawcą i współautorem prac zespołów badawczych w ramach kilku projektów międzynarodowych: *Creation of the Ideal Model of Vocational Counselling for Children and Youth with Special Educational Needs* (Grant Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji – Leonardo Da Vinci Project, 2010 – 2013), *Vocational Education with embedded Social inclusion Tactics for Autistic* (Grant Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji – Leonardo Da Vinci Project People - VESTA, 2012 – 2014), *Inclusive Education: Socio-Psychological, Educational and Social Aspects* (Erasmus+ programme, 2014 – 2017), *Educational Robotics for People with Learning Disabilities – EDUROB*, (Erasmus+ programme 2014 – 2016), *Opracowanie standardów związanych z przystosowaniem muzeów do niepełnosprawnego zwiedzającego* (Program Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina 2007 – 2013). Odbił miesięczny staż naukowy w Litewskim Uniwersytecie Edukologicznym w ramach programu Erasmus plus (2015). W ramach realizowanych projektów badawczych odbył 10 wizyt studyjnych, m.in. w: Soderportgymnasiet Rg/Rh Kristanstad Sweden (Zespół Szkół Specjalnych Szwecja), Šiaulių Universitetas Lithuania (Uniwersytet Szalewski Litwa), Palacky University of Olomouc (Czech Republic), Dětské centrum Paprsek – Domeček (Czech Republic), HITECO - High Technology for Cooperation (Lithuania), Lithuanian University of Educational Sciences Vilnius Lithuania, Padagogische Hochschule Wien Austria, Nottingham Trent University School of Science and Technology (United Kingdom).

Ponadto brał udział jako konsultant merytoryczny, specjalista w zakresie pedagogiki specjalnej w projekcie *Opracowanie systemu opieki nad niepełnosprawną kobietą ciężarną i rodzącą* (Projekt Rozwojowy Narodowego Centrum Badań i Rozwoju 2010 – 2012, Warszawski Uniwersytet Medyczny).

Pan Remigiusz Kijak jest członkiem rad naukowych, kolegów redakcyjnych i stałym recenzentem czasopism: „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Paedagogica”, „Położna. Nauka i Praktyka”, „Seksuologia Polska”, „Konteksty Pedagogiczne”, a także członkiem rad redakcyjnych w dwóch czasopismach międzynarodowych: „International Journal of Social Science Studies” oraz „International Education Studies”.

Pan dr Remigiusz Kijak posiada duże doświadczenie w pracy dydaktycznej. Opracował programy i realizował zajęcia z takich przedmiotów, jak: pedagogika seksualności osób z niepełnosprawnością, seksualność osób niepełnosprawnych intelektualnie, przygotowanie do dorosłości osób niepełnosprawnych, geragogika specjalna, edukacja

seksualna, zaburzenia zachowania u osób z niepełnosprawnością, pedagogika osób głębiej niepełnosprawnych intelektualnie oraz pomoc społeczna dla osób niepełnosprawnych. Był także członkiem komisji opracowującej nowe plany studiów dla studentów pedagogiki specjalnej. Dr R. Kijak był promotorem kilkudziesięciu prac magisterskich i licencjackich z zakresu pedagogiki, pełnił także rolę recenzenta prac dyplomowych z obszaru seksualności człowieka z niepełnosprawnością intelektualną (w tym 3 prac magisterskich opracowanych na Wydziale Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego). Prowadzi także szeroko zakrojoną działalność szkoleniową i popularyzatorską z zakresu seksualności osób niepełnosprawnych, realizując zajęcia, między innymi, w: szkołach specjalnych, ośrodkach pomocy społecznej, warsztatach terapii zajęciowej, a także poprzez media (np. „Dziennik Polski”, „Radio Kraków”, „Integracja”, „Niepełnosprawni.pl”).

Pan dr Remigiusz Kijak współpracuje aktualnie z dr hab. P. Majewiczem, prof. UP w przygotowaniu koncepcji rozprawy doktorskiej, co ma zaowocować pełnieniem przez niego roli promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim.

Habilitant podejmował także inne ważne zadania zawodowe. Wielokrotnie był opiekunem roku, pełnił rolę koordynatora Programu LLP Erasmus i członka zespołu koordynującego wdrażanie systemu ECTS na uczelni. Aktualnie jest członkiem Zespołu ds. Nowoczesnych Form Kształcenia działającego w ramach Europejskiego Centrum Kształcenia Ustawicznego i Multimedialnego oraz członkiem Wydziałowej Komisji Wyborczej na lata 2016 – 2020 i członkiem Zespołu Współpracy Międzynarodowej a także koordynatorem współpracy zagranicznej w Instytucie Pedagogiki Specjalnej. Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Pan Remigiusz Kijak uczestniczył w organizacji kilkunastu konferencji naukowych, między innymi międzynarodowej konferencji naukowej *Spektrum autyzmu – spektrum metod. Nauka i praktyka* Kraków, 6-7 grudnia 2013 r. oraz *Edukacja Inkluzyjna w Szkole* 9 – 10 grudnia 2015 roku (w ramach projektu *Inclusive Education: Socio - Psychological, Educational and Social Aspects*). Na szczególną uwagę zasługują organizowane z jego inicjatywy i pod jego kierownictwem od roku 2011 w Krakowie cykliczne konferencje naukowe *Oblicza seksualności osób niepełnosprawnych. Wątki rozproszone w pedagogice specjalnej*.

Pan dr R. Kijak jest członkiem Polskiego Towarzystwa Pedagogiki Specjalnej, Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego oraz Polskiego Towarzystwa Seksuologicznego.

W dowód uznania za efekty pracy naukowej dr Remigiusz Kijak uzyskał kilka nagród, m.in.: Nagrodę indywidualną III stopnia Rektora Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w

Bydgoszczy za wyróżniające osiągnięcia naukowe w 2009 roku, Nagrodę zespołową I stopnia Rektora Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego za osiągnięcie naukowe w 2012 roku (współautorstwo książki *Opieka położnicza nad pacjentkami niepełnosprawnymi*), Wyróżnienie Dziekana Wydziału Pedagogicznego UP w Krakowie za największą ilość punktów w 2013 roku, Nagrodę Rektora UP w Krakowie za największą ilość punktów na Wydziale Pedagogicznym w 2014 roku.

II. Ocena dorobku naukowego

1. Publikacje do rozprawy habilitacyjnej

Dorobek naukowy Pana dr Remigiusza Kijaka, po uzyskaniu stopnia doktora (czyli w okresie minionych 7 lat), jest pokaźny pod względem ilościowym. Habilitant opublikował łącznie 39 prac, w tym 5 monografii autorskich i 6 prac redakcyjnych. Przed uzyskaniem stopnia doktora R. Kijak opublikował 16 opracowań. Łącznie dla wszystkich publikacji: Impact Factor (IF) 1,692, według MNiSW - 278 punktów, indeks cytowań według bazy Web of Science - 6, indeks Hirscha - 4, indeks cytowań według Harzing Publish or Perish - 40, index Hirscha 3, liczba cytowań bazie Google Scholar - 46.

Habilitant przedłożył do oceny, obok rozprawy habilitacyjnej, cztery monografie: Kijak R., *Seks i niepełnosprawność. Doświadczenia seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2010, Kijak R., *Niepełnosprawność intelektualna. Między diagnozą a działaniem*, Warszawa: Wyd. CRZL, 2013, Kijak R., Szarota Z., *Starość między diagnozą a działaniem*, Warszawa: Wyd. CRZL, 2013, Kijak R., *Seksualność człowieka z niepełnosprawnością intelektualną a rodzina*, Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL, 2014, dwie monografie pod jego redakcją: Kijak R. (red.), *Niepełnosprawność w zwierciadle dorosłości*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2012 Kijak R. (red.), *Seksualność – Niepełnosprawność – Rzeczywistość. Współczesne konteksty badawcze w problematyce seksualności człowieka niepełnosprawnego*, Warszawa: Wyd. IRSS 2013 oraz cztery redagowane przez niego monograficzne wydania czasopism: *Oblicza seksualności osób niepełnosprawnych*, *Niepełnosprawność i Rehabilitacja*, 2011, nr 4, *Jakość życia osób niepełnosprawnych*, *Niepełnosprawność i Rehabilitacja*, 2013, nr 3, *Niepełnosprawność. Świadomość i potrzeby*, *Konteksty Pedagogiczne*, 2014, nr 2(3), *Promocja zdrowia seksualnego osób niepełnosprawnych*, *Praca Socjalna* 2016, nr 1 a także 10 innych opracowań – artykułów oraz tekstów umieszczonych w wydawnictwach zbiorowych.

Ze względu na obszerność dostarczonych materiałów, w tym miejscu można odnieść się do nich tylko w sposób syntetyczny i wybiórczy – nawiązując do wybranych opracowań. Prace Pana dr Remigiusza Kijaka dają wyraz zainteresowaniom naukowym Autora. Ich problematyka dotyczy:

1. rozwoju psychoseksualnego osób niepełnosprawnych intelektualnie,
2. doświadczeń i funkcjonowania seksualnego osób niepełnosprawnych intelektualnie,
3. starości osób niepełnosprawnych intelektualnie,
4. przystosowania do ról dorosłości (partnerstwa, małżeństwa i rodzicielstwa) przez osoby niepełnosprawne intelektualnie.

W tym ostatnim obszarze zainteresowań lokuje się rozprawa habilitacyjna Pana dr Remigiusza Kijaka.

Najbardziej znaną publikacją dr Remigiusza Kijaka jest monografia *Seks i niepełnosprawność. Doświadczenia seksualne osób z niepełnosprawnością intelektualną*. Książka jest znacząco zmodyfikowaną wersją pracy doktorskiej. Autor podjął w niej próbę określenia poziomu rozwoju seksualnego osób z niepełnosprawnością intelektualną, przy czym poziom tego rozwoju określany był przy pomocy oceny posiadanych doświadczeń seksualnych. W badaniach relacjonowanych w publikacji Autor wykorzystał jakościowo-ilościową strategię badań. Ta odważna decyzja (można zawsze się obawiać posądzenia o eklektyzm metodologiczny) podyktowana była chęcią uzyskania zarówno wglądu w subiektywny odbiór swojej seksualności przez osoby badane, jak i dążeniem do ustalenia szeregu zależności pomiędzy ich doświadczeniami seksualnymi a wybranymi cechami podmiotowymi i rodzinnymi. W toku badań Autor posłużył się bogatym zestawem (ośmiu) narzędzi badawczych, z których większość skonstruował sam dla potrzeb omawianych w książce badań. Badaniom zasadniczym poddano łącznie 133 osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym z 11 szkół specjalnych (grupa właściwa) oraz 133 osoby pełnosprawne intelektualnie (grupa kontrolna). W badaniach uczestniczyli także rodzice osób niepełnosprawnych intelektualnie, wychowawcy klas w których się uczyli oraz pielęgniarze szkolne. Analiza wyników badań pozwoliła Autorowi na stwierdzenie, iż osoby niepełnosprawne intelektualnie mają potrzeby seksualne, jednak z uwagi na brak oddziaływań edukacyjnych mają też niewielki poziom wiedzy, a tym samym ich doświadczenia seksualne są ograniczone, częściej mogą doświadczać zachowań przemocowych oraz są narażone na wykorzystanie seksualne.

W kolejnej książce - monografii *Seksualność człowieka z niepełnosprawnością intelektualną a rodzina* - R. Kijak podjął próbę odpowiedzi na pytania: czy osoby z głębszą

niepełnosprawnością intelektualną rozwijają się seksualnie, a jeżeli tak, to jaki jest poziom tego rozwoju w zakresie tożsamości płciowej, orientacji seksualnej, zainteresowań i preferencji seksualnych oraz funkcjonowania seksualnego oraz w jakim zakresie rodziny generacyjne mają problem z seksualnością swoich niepełnosprawnych intelektualnie dzieci i jak na tę seksualność oddziałują. Autor opierając się na teorii rozwoju seksualności M. Seligmana, przedstawił wybrane obszary funkcjonowania seksualnego osób z określonym typem niepełnosprawności. W badaniach uwzględnił, m.in. orientację seksualną, tożsamość płciową, funkcjonowanie seksualne i role płciowe. Ważnym celem poznawczym była także próba ustalenia związku pomiędzy wybranymi obszarami seksualności a cechami środowiska rodzinnego (stylami wychowawczymi, czy warunkami socjalno-bytowymi rodzin).

Wyniki badań pozwoliły Autorowi na sformułowanie ważnych ustaleń na temat roli rodziców we wspieraniu rozwoju psychoseksualnego osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną. R. Kijak stwierdził, m.in., że dla wielu rodziców rozwój seksualny ich niepełnosprawnego intelektualnie dziecka staje się widoczny dopiero na początku okresu dojrzewania i często stanowi powód silnego stresu, jego przejawy często są ignorowane, niekiedy piętnowane i surowo karane. Kształtowanie tożsamości płciowej zależy od panującego w rodzinie stylu akceptacji, autonomii i ochrony, poczucie identyfikacji z własną płcią ma związek ze stylem akceptacji panującym w rodzinie.

Problematyce seksualności osób niepełnosprawnych intelektualnie poświęcone są także inne publikacje R. Kijaka, takie jak: *Płciowość, seksualność, dojrzewanie – intymne obszary życia osób niepełnosprawnych intelektualnie*, Szkoła Specjalna, 5/2009, *A Desire for Love – considerations on sexuality and sexual education of people with intellectual disability in Poland*, Sexuality and Disability Vol. 29/1/2010, *The Sexuality of Adults with Intellectual Disability in Poland*, Sexuality and Disability Vol.31/2/2013 a także monografia pod jego redakcją *Seksualność – Niepełnosprawność – Rzeczywistość. Współczesne konteksty badawcze w problematyce seksualności człowieka niepełnosprawnego*.

Monografia *Niepełnosprawność intelektualna. Między diagnozą a działaniem* dotyczy kolejnego obszaru zainteresowań naukowych Habilitanta, to jest dorosłości osób głębiej niepełnosprawnych intelektualnie. Praca ma charakter podręcznikowy, stanowi przegląd najważniejszych zagadnień dotyczących funkcjonowania osób z niepełnosprawnością intelektualną, szczególnie w okresie dorosłości. Autor w sposób rzeczowy i kompetentny, odwołując się do wiedzy z zakresu oligofrenopedagogiki, psychologii i nauk społecznych omawia poszczególne zagadnienia. Szczególnie uwypukla problem rozwijania autonomii i budowania poczucia odpowiedzialności u osób z niepełnosprawnością intelektualną zarówno

przez rodzinę, jak i poszczególne instytucje. Publikacja jest wartościową podpowiedzią dla praktyków – specjalistów pracujących z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Problematykę tę dr Kijak podejmował także w innych opracowaniach, m.in.: *Instytucjonalne i systemowe uwarunkowania przemian wokół problematyki seksualności osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną od instytucji totalnej w kierunku supported living*. Niepełnosprawność, Dyskursy Pedagogiki Specjalnej nr 9/2012”, *Kontrolująca funkcja systemu pomocy społecznej jako przeszkoda w osiąganiu niezależności życiowej przez dorosłe osoby z głębszą niepełnosprawnością intelektualną*, W: Z. Gajdzica (red.), *Człowiek z niepełnosprawnością w rezerwacie przestrzeni publicznej*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls 2013.

W ostatnich latach dr Remigiusz Kijak rozszerzył swoje zainteresowania naukowe o badania dotyczące funkcjonowania człowieka niepełnosprawnego w okresie starości. Przeprowadził badania jakościowe na temat intymności w życiu starszych ludzi z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Rezultaty tych badań opublikował w monografii wieloautorskiej *Starość, między diagnozą a działaniem* (współautor Zofia Szarota). W książce omówiono takie zagadnienia, jak: społeczno-demograficzne aspekty starzenia się społeczeństwa, wsparcie społeczne i polityka społeczna wobec późnej dorosłości i starości, specyfika pracy socjalnej z seniorami, życie intymne ludzi starych, przemoc wobec ludzi starszych i społeczne doświadczanie starości – postawy wobec ludzi starszych. Problematyka ta jawi się jako niezwykle ważna w kontekście wydłużania wieku życia człowieka, także osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz coraz większej dbałości o jakość życia w całym jego cyklu.

Podsumowując. Publikacje Pana dr Remigiusza Kijaka, które przedstawił na potrzeby przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego to zbiór wartościowych opracowań. Zwraca uwagę konsekwencja Habilitanta w podejmowaniu tematyki, która od czasu przygotowania dysertacji doktorskiej jawi się jako jego główna specjalizacja naukowa, to jest seksualności osób z niepełnosprawnością intelektualną. Sam wybór tej problematyki, podejmowanie w jej obrębie zagadnień nowych, nierozpoznanych empirycznie, często kontrowersyjnych w odbiorze społecznym, wymagał od niego nie małej odwagi i bardzo dużej wrażliwości oraz empatii, a zarazem umiejętności oddzielenia warstwy subiektywnego, nacechowanego emocjami spojrzenia na osoby stanowiące podmiot jego naukowych fascynacji od tego, co obiektywne, istotne poznawczo. R. Kijak zrealizował znaczące, pionierskie na gruncie polskim, projekty badawcze w tym zakresie, posługując się zarówno strategią ilościową, jak i

jakościową, co ma swoje odzwierciedlenia w licznych publikacjach. Opracował także szereg artykułów o charakterze pogładowym i opracowań mających charakter dydaktyczny. W swoich publikacjach podejmuje próbę zastosowania różnych teorii do budowania koncepcji teoretyczno-metodologicznych i podejmowania analiz i prób wyjaśniania problemów związanych z funkcjonowaniem osób niepełnosprawnych intelektualnie. Opracowania R. Kijaka oparte są na bardzo dobrej znajomości literatury, zwłaszcza anglojęzycznej. Walorem publikacji dr Kijaka jest także poprawny, komunikatywny język.

2. Rozprawa habilitacyjna

Rozprawa habilitacyjna dr Remigiusza Kijaka to monografia *Dorośli z głębszą niepełnosprawnością intelektualną jako partnerzy, małżonkowie i rodzice* opublikowana przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w 2016, (recenzenci: prof. dr hab. Iwona Chrzanowska, prof. dr hab. Stanisław Kowalik).

Praca liczy 316 stron, składa się z wprowadzenia, ośmiu rozdziałów i podsumowania. Dołączono do niej także streszczenia w języku polskim i angielskim. Bibliografia zawiera bogaty zestaw opracowań z zakresu, którego dotyczy monografia, w tym szeroki zestaw publikacji w języku angielskim.

Książka posiada uporządkowaną strukturę. Trzy pierwsze rozdziały stanowią teoretyczne podstawy opracowania. Autor omawia w nich koncepcje teoretyczne stanowiące nową perspektywę w traktowaniu dorosłości człowieka z niepełnosprawnością intelektualną, socjobiologiczne i społeczne uwarunkowania życia w parze oraz pełnienie ról partnerskich, małżeńskich i rodzicielskich przez osoby niepełnosprawne intelektualnie. Odwołuje się przy tym do koncepcji waloryzacji roli społecznej Wolfa Wolfensbergera, koncepcji społecznego zakotwiczenia Aleksandry Grzymały-Kazłowskiej, koncepcji niezależnego życia Eda Robertsa oraz do teorii codziennych sfer intymnych i związkowych, zainicjowanej na gruncie francuskim przez Jean-Claude'a Kaufmanna.

Celem badań własnych Autora zaprezentowanych w rozprawie było poznanie życia partnerskiego, małżeńskiego i rodzicielskiego osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną, a także analiza zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań – jednostkowych, subiektywnych przeżyć lub zewnętrznych, społecznych warunków, które przyczyniły się do usamodzielnienia i ustabilizowania oraz satysfakcji życiowej osób badanych.

R. Kijak sformułował następujące problemy badawcze: Jakie czynniki (podmiotowe i/lub środowiskowe) decydują o tym, że niektóre osoby niepełnosprawne intelektualnie tworzą związki partnerskie dzięki czemu mogą prowadzić bardziej niezależne życie? Jak

wygląda codzienność życia w związku? Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób wyobrażenia o przyszłości mogą wskazywać na dalsze możliwości doskonalenia własnej niezależności życiowej przez pary? Jakie są plany rodzicielskie badanych i ich plany na przyszłość?

Próbę badawczą stanowiły 142 osoby z niepełnosprawnością intelektualną tworzące 71 par heteroseksualnych, przy czym tylko niektóre z tych osób mieszkały razem (w DPS lub mieszkaniach chronionych). Partnerami badanych były najczęściej osoby z niepełnosprawnością intelektualną stopnia głębszego, w niektórych przypadkach także osoby pełnosprawne intelektualnie, niepełnosprawne ruchowo, osoby z chorobami przewlekłymi, osoby z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego.

Wywiady z badanymi uzupełnione zostały o informacjami uzyskanymi w toku rozmów prowadzonych przez Autora z kuratorami, pracownikami MOPS-ów, DPS-ów, rodzicami i innymi członkami rodzin badanych a także z sąsiadami badanych, z pracownikami i klientami sklepów w ich miejscach zamieszkania. Badania zostały zrealizowane przez Autora w latach 2014 - 2015.

Wyniki badań R. Kijak zawarł w czterech rozdziałach, prezentując kolejno: analizę lingwistyczną wypowiedzi osób badanych na temat miłości, związku i rodzicielstwa, rekonstrukcję biografii badanych uwzględniającą uwarunkowania społeczne i podmiotowe prowadzące do tworzenia diady, opis życia badanych w związku wzbogacony o opis indywidualnych przypadków oraz plany życiowe i rodzicielstwo osób badanych. W rezultacie zaprezentował wnikliwą, wielowątkową diagnozę badanego zjawiska.

W wyniku przeprowadzonych analiz Autor mógł zasadnie stwierdzić, że osoby niepełnosprawne intelektualnie mogą budować związki partnerskie, niekiedy także małżeńskie, mogą także posiadać potomstwo. Jednak spotykają się w tym zakresie z wieloma trudnościami związanymi z egzystencją: problemami mieszkaniowymi, brakiem pracy, niewystarczającymi dochodami. Pary funkcjonują na bardzo różnym poziomie: od bardzo dobrze radzących sobie, przez mające pewne trudności, najczęściej związane z finansami, warunkami bytowymi, trudnościami w opiece nad dzieckiem, po pary, które radzą sobie bardzo źle. Badane pary radzą sobie tym lepiej, im skuteczniej są wspierane. Cennym poznawczo rezultatem jest wyłonienie przez R. Kijaka dziewięciu typów związków osób niepełnosprawnych intelektualnie: partnerstwa jako wyczekiwania zgody na stały związek, związku uporzadkowanego, partnerstwa optymalizującego się, partnerstwa będącego w centrum wspólnoty, partnerstwa narażonego na wykluczenie, partnerstwa kuratorskiego, partnerstwa na wyznaczonym terenie, partnerstwa z oddali oraz partnerstwa jako wyczekiwania stabilizacji. Jak wynika z badań, najtrudniejsze dla badanych niepełnosprawnych intelektualnie osób jest

realizowanie ról rodzicielskich. Badanych rodziców charakteryzuje niska dojrzałość społeczna i wysoki stopień egocentryzmu, przez co w niewystarczającym stopniu zainteresowani są stymulowaniem rozwoju własnych dzieci, nie podejmują nowych wyzwań. Wychowanie dziecka niejednokrotnie przekracza ich możliwości emocjonalne i intelektualne. W przypadku osób niepełnosprawnych intelektualnie pełnienie roli rodzica nie jest możliwe bez wsparcia otoczenia, przy tym bardzo ważne jest, aby to wsparcie nie sprowadzało się do wyręczania w codziennych obowiązkach.

W podsumowaniu prezentacji i analizy wyników badań własnych Autor trafnie nawiązuje do przyjętych w części teoretycznej dysertacji koncepcji, co znacząco wzbogaca poznawczą wartość dysertacji.

Można uznać, że oceniana dysertacja ma liczne walory. Dr Remigiusz Kijak tematem swojego opracowania uczynił ważny i nie mający dotąd odzwierciedlenia w badaniach empirycznych problem. Autor przyjął perspektywę konstruktywistyczną, co wydaje się trafną decyzją teoretyczno-metodologiczną, dostosowaną zarówno do specyfiki problematyki badań, jak i ograniczeń wynikających z niepełnosprawności intelektualnej osób badanych. Zrealizował bardzo trudne, czasochłonne, wymagające olbrzymiego zaangażowania i wysokich kompetencji metodologicznych i społecznych a także odpowiedniej wrażliwości etycznej badania. Uzyskał bardzo wartościowe poznawczo rezultaty badań, które mogą być podstawą do budowania projektów wsparcia społecznego i socjalnego adresowanego do osób niepełnosprawnych intelektualnie i ich rodzin.

Do ocenianej publikacji można wnieść także pewne uwagi. Według mnie zabrakło w niej rozdziału o seksualności człowieka, seksualność jest niejako „ukrywana”. Tymczasem warto o tym mówić wprost, zwłaszcza, że nadal nie brak osób, które posądzają niepełnosprawnych intelektualnie o aseksualność. To co piszę nie odnosi się przy tym w żadnej mierze do R. Kijaka, który jak mało kto w polskiej literaturze zrobił wiele, aby wyrugować ze świadomości społecznej takie przeświadczenie. Jednak brak rozdziału o seksualności osób niepełnosprawnych intelektualnie może u pewnej kategorii czytelników powodować znaczący kłopot w interpretacji tekstu książki i rezultatów omawianych w niej badań. Podobny skutek może przynieść brak w analizach podejmowanych przez Autora kategorii zdrowia seksualnego. Co prawda R. Kijak bardziej akcentuje w książce – z racji na jej tematykę – takie składowe zdrowia seksualnego jak komunikowanie się, relacje, miłość, mniejszą uwagę przywiązując tym razem do aktywności seksualnej i biologicznych uwarunkowań zdrowia seksualnego, wydaje się jednak, że przywołanie w analizach podejmowanych przez niego kategorii zdrowia seksualnego czy zdrowia reprodukcyjnego

(tam, gdzie mowa o rodzicielstwie osób badanych) korzystnie mogłoby wpłynąć na jakość tych analiz.

Podsumowanie

Pan dr Remigiusz Kijak uzyskał w relatywnie krótkim czasie jaki upłynął od uzyskania przez niego stopnia doktora imponujący ilościowo i godny uznania dorobek naukowy. Zarówno rozprawa habilitacyjna, jak i pozostałe publikacje dr R. Kijaka dotyczą ważnych i aktualnych zagadnień z obszaru pedagogiki. W swoich opracowaniach Habilitant wykazał, że posiada wiele kompetencji, wymaganych od samodzielnego pracownika nauki, między innymi: dojrzały warsztat metodologiczny, doświadczenie w pracy w zespołach badawczych, dobrą orientację w literaturze przedmiotu jego zainteresowań naukowych. Dużym walorem dorobku naukowego dr Remigiusza Kijaka dotyczącego seksualności człowieka jest jego konsekwentne osadzenie w obszarze pedagogiki specjalnej, szczególnie pedagogiki osób z niepełnosprawnością intelektualną. W jego publikacjach można dostrzec także udane próby interdyscyplinarnego ujęcia omawianych problemów. R. Kijak lokuje badania i publikacje w obszarach zainteresowań pedagogiki specjalnej, pedagogiki seksualnej a także seksuologii, socjologii i psychologii. W tym wielopłaszczyznowym podejściu widać także korzystny wpływ współpracy Habilitanta ze środowiskiem medycznym.

Pan R. Kijak posiada także umiejętność nadawania odpowiedniej rangi tematyce którą się zajmuje. Przejawia się to chociażby w powołaniu z jego inicjatywy w strukturze wydziału Pracowni Badań nad Seksualnością Osób Niepełnosprawnych.

Pan dr Remigiusz Kijak podejmuje ważne poznawczo, mało do tej pory eksploatowane, często uznawane za kontrowersyjne tematy, takie jak seksualność osób z niepełnosprawnością czy zagadnienie miłości, związków i rodzicielstwa osób z niepełnosprawnością intelektualną głębszego stopnia. Publikacje Pana dr Remigiusza Kijaka mają także wymiar edukacyjny. Przyczyniają się do korzystnej zmiany podejścia do postrzegania niepełnosprawności i osób z niepełnosprawnością, do odejścia od ich wykluczania, naznaczania. Większego zrozumienia dla ich potrzeb, w tym potrzeb seksualnych.

Na koniec chciałbym podzielić się refleksją osobistą. Pana dr Remigiusza Kijaka znam od siedmiu lat. Poznałem go, gdy powierzono mi rolę recenzenta jego pracy doktorskiej. Od tego czasu śledzę z dużym zainteresowaniem jego rozwój naukowy. Zaangażowanie Pana dr R. Kijaka w szereg projektów badań, organizację cyklu konferencji poświęconych seksualności osób niepełnosprawnych intelektualnie, a zwłaszcza ogromna konsekwencja w

podejmowaniu tej trudnej tematyki budzi moje uznanie, sprawia, że doktor Remigiusz Kijak jest dzisiaj jednoznacznie identyfikowany z tą tematyką, uznawany przez środowisko naukowe jako coraz bardziej znacząca postać w tym obszarze.

Wniosek

Biorąc pod uwagę przedstawioną powyżej ocenę uznaję, że dorobek naukowy i dydaktyczny Pana dr Remigiusza Kijaka, a zwłaszcza jego rozprawa habilitacyjna *Dorośli z głębszą niepełnosprawnością intelektualną jako partnerzy, małżonkowie i rodzice* spełniają wymogi określone w art. 16 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późn. zm. Stawiam więc wniosek o dopuszczenie Pana dr Remigiusza Kijaka do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.